

«Folklor, en az herhangi bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunun sahip olduğu kültürü inceleyen ilimidir»

Türker EROĞLU

Dergimizin üçüncü sayısında folklor terimi ve tarifi ile ilgili olarak Prof. Dr. Dursun Yıldırım'ın bir makalesini' yayınlayarak konuyu ilim adamlarımızın tartışmasına açmıştık. Ancak, maalesef bu konuda herhangi bir kıpırdama olmadığı gibi, «Artık bu konular üzerinde durmak gereksizdir» diye bizi tenkit edenler bile oldu.

Folklor konusunda okullaşmanın daha çok yeni olduğu ülkemizde terim ve tarif konusunun halledilmemiş olması gayet tabiidir. Bu konu halledilmediği müddetçe de ülkemizdeki folklor çalışmalarının eksik kalacağı ve sağlam temellere oturmayacağı düşüncesindeyiz. İşte bu düşünceyle bu sayımızda özellikle «Folk» terimini yazımıza konu ettik.

Bilindiği üzere folklor terimi farklı ülkelerde farklı tarif edildiği gibi, aynı ülke içinde de farklı olarak tarif edilmektedir.

Özellikle ülkemizde folklor teriminin halk oyunları karşılığı olarak dar

anlamda kullanılması bu terimin Türkçe karşılıklarının öne sürülmesine sebep olmuştur.

Folklor terimi konusunda mevcut olan kargaşanın kaynağı, «folk (halk)» terimidir. «Folk»tan anlaşılanın farklı olması farklı folklor tarifelerine sebep olmaktadır.

Halk teriminin «okuma yazma bilmeyen insanlar», «gelir seviyesi düşük olan insanlar», «yönetilen insanlar», «köyde yaşayan insanlar», «tarımla uğraşan insanlar» v.b. gibi farklı tariflerinin yapıldığını görüyoruz.

Söz konusu tarifler kabul görece olursa «okuma yazma bilenlerin», «gelir seviyesi yüksek olanların», «yönetenlerin», «köyler dışında yaşayanların» ve «tarımla uğraşmayanların» halk olmadığı ve dolayısıyla «floklor»a sahip olmadıkları neticesine varılacaktır.

Bu yanlış düşünceyle aynı nitelikte olan bir başka düşünce de folklorun geçmişte bir folk tarafından mey-

Hemra, kuyudan Hüyrlukga ve Bilbilgöye'nin yardımıyla kurtulur. Pa-dişah, büyük oğlanlarını cezalandırır. Sonunda Hemra ile Hüyrlukga evlendirilir.

1. B. A. Garriev, Hüyrlukga-Hemra, Aşgabat 1941.
2. A. S. Mirbadaleva, Hüyrlukga-Hemra, Aşgabat 1960.
3. A. Koçetkov, Hurlukga i Hemra, «Sovyet Edebiyatı», Moskova 1944, s. 144 - 149.
4. A. S. Mirbadaleva, Türkemnskiy Destan «Huyrlukga i Hemra» Moskova 1963.
5. Huyrlukga i Hemra, Moskova 1965.
6. Amangul Durdiyeva, Hüyrlukga-Hemra, Aşgabat 1978.
7. Amangul Durdiyeva, age. s. 6.
8. Drevuyaya Turkmenskaya Literatura'dan naklen A. Durdiyeva, age. s. 11.
9. A. Kekilov, Mollanepes (Ömri ve Dörediciliği), Aşgabat 1957, s. 20.
10. Türkmen Halk Ertekileri, 2. c. Aşgabat 1979, s. 129 - 147.

dana getirildiği ve bugünkü mevcut folklorun yalnızca hayatta kalan kısımlardan ibaret olduğudur.

Bu düşünceye göre bugünün folkloru yeni folklor meydana getirememektedir ve gittikçe folkloru unutmaktadır.

Öyleyse «folk»un öyle bir tanımı yapılmalı ki, yeni başlayan birisi folklorun ne olduğunu anlayabilsin.

Folk terimi «En az herhangi bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu» gösterir². Burada bağlayıcı faktörün ne olduğu önemli değildir. Bir ortak iş, dil, din veya soy olabilir. Önemli olan husus, her ne sebeple olursa olsun meydana gelen grubun kendisini adlandıran bazı geleneklere sahip olacaktır.

Teoride bir grup en az iki kişiden meydana gelir. Ancak burada kastedtiğimiz grup, elbette, iki kişiden fazla olacaktır. Grubun bir üyesi diğer üyeleri tanımayabilir. O, gruba ait geleneklerin muhtevasını muhtemelen bilecektir ki bu grubun bir grup kimliği anlayışına sahip olmasına yardım temektedir. Bu suretle eğer grup öğrencilerden ve öğretmenlerden meydana geliyorsa folklor «öğrenci veya öğretmen folkloru; müslümanlardan veya yahudilerden meydana geliyorsa «müslüman veya yahudi folkloru»; Baraklar veya Avşarlar'dan meydana geliyorsa «Barak veya Avşar folkloru»; demirci veya kalaycılardan meydana geliyorsa «demirci veya kalaycı folkloru» olacaktır.

«Folk»un bu tanımı kabul görmüş olacak ki günümüzdeki folklorcular, Avusturya yerlilerinden Amerika yerlilerine; işçi sendikalarından ilkökul çocuklarına, göçebelere milletvekillerine kadar çeşitli gruplar üzerinde folklorik çalışmalar yapmışlardır.

Ülkemizde, yukarıda tarif etmeye çalıştığımız «folk» tanımını doğrulayan mahiyette bir folklor tanımı yapılmış ve kabul görmüştür. «Millî kültür denilen pek çok unsurdan meydana gelen birlikimin bir milletin çeşitli grup-

ları tarafından farklı ölçülerde yaşanan verilerinin varyantlarına ve bu verileri inceleyen ilme verilen isim» şeklinde Prof. Dr. Umay Günay tarafından yapılan bu folklor tanımı genel bağlayıcı faktör milliyettir ki dil, din, soy ve vatan birliği gibi birçok bağlayıcı faktörü ihtiva etmektedir. Gruplar sözü ise, kanaatimizce, millîti meydana getiren çeşitli boy, aşiret, sülale ve aile gibi grupları anlattığı gibi bu gruplar içindeki esnaf teşekküllerini ve birlikleri de anlatmaktadır.

Bugün folklorun malzemesinin yalnızca «tortulaşmış kültür kalıpları» veya «geleneksel kültür» olmadığı bilinmektedir. Sokak satıcılarının bağır-malarından apartmanlara verilen adlara; duvar yazılarından minibüslerin arkasına yazılan yazılara kadar birçok yeni ve değişik konu folklorun malzemesi olmuştur. Ancak gerek ülkemizde, gerekse diğer ülkelerde folklorcuların daha çok geleneksel kültürle ilgilendiklerini de söylemek gerekir. Özellikle saha çalışması yapan araştırmacılar saha çalışmalarında hep geçmişi tesbite çalışmakta, bugünü tesbiti ihmal etmektedirler.

Bugünün halkının yeni folklor meydana getiremediği meselesine gelince; gerek kültürün değişkenliği ilkesi, gerekse halk teriminden anlaşılanın «geçmişte yaşamış olan insan grupları» olmaması bu düşüncenin yanlışlığını ortaya koymaktadır.

İnsanın bulunduğu her yerde kültür var olduğuna göre folklorla malzeme bulunacaktır. Ancak, folklorla malzeme olan kültür unsurlarının eskiye göre muhtevası değişecektir. Mesela 50 sene sonra bugünkü muhtevada halk türkülerine rastlamayabiliriz. O senelerde eski türkülerin izlerine rastlayacağımız gibi, yeni türkülerini de göreceğiz.

Öte yandan, folklor terimine Türkçe karşılık bulunacak ise (ille de bu gereklidir deniyorsa) bu karşılık folklor teriminde bulunan «folk» ve «lore»u

ihtiva etmelidir. Konulacak ad ne olursa olsun folklorun hem malzemesini, hem sahasını hem de disiplini ifade etmelidir.

Dünya genelinde «lore»dan anlaşılan «ilim»dir. Çünkü folklor terimindeki «lore» ile birçok ilim adının sonunda yer alan «logie» aynı anlamda (ilim) kullanılmaktadır. Buna göre, mesela halk kültürü tabirinde folklor teriminin özellikle «lore» kısmı eksiktir. Disiplini ifade etmekten uzaktır.

Neticede Türkçe ne şekilde tabir edilirse edilsin, folklorcuların şu genel folklor tarifinde birleşmesi gerektiği inancındayız.

«Folklor, en az herhangi bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunun sahip olduğu kültürü inceleyen ilimdir».

1. Prof. Dr. Dursun Yıldırım; «Sözlü Kültür ve Folklor Kavramları Üzerine», Milli Folklor», 3. sayı, sayfa 16-17.
2. Alan Dundes; «What is Folklore», The Study of Floklöre, 1965 by Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, N. J. S. 1-2.
3. Prof. Dr. Umay Günay; «Folklor Nedir», Türk Folkloru Araştırmaları, 1987, s. 24-29.

«SETTARHAN»DAN...

Azeri elinin gahraman oğlu
Azadlık yolunun gurbanı oldun
And içtin vetene iyid Setterhan
Yurdunun vügarı imanı oldun

Veten hainiyle eyledin cengi
At saldın meydana çektin üzengi
Düşmenin gorhudan saraldı rengi
Onların getlinin fermanı oldun

Sen idin serkerde Azerbaycan'a
Azadlık yolunda durdun merdana
Guduz celladları bayadın gana
Öz ana yurdunun sultanı oldun

Sen yaratmag için güzel çağları
Güneş tutsun dedin uca dağları
Gızıl güller açdı Tebriz bağları
O azad bağların bağbanı oldun

Şölesi sen oldun bağlı gözlerin
Guvveti sen oldun möhkem dizlerin
Güneşi sen oldun güler üzlerin
Temiz üreklerin vicdanı oldun